

Петряєва З. Ф.

кандидат економічних наук, професор кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Іващенко Г. А.

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Петряєв О. О.

кандидат економічних наук, доцент кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Визначено фактори, які впливають на фінансову стійкість підприємств; проаналізовано існуючі підходи оцінки фінансової стійкості підприємств. Розраховано показники фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності, платоспроможності аналізованого підприємства. Надано рекомендації щодо зміцнення фінансової стійкості; запропоновано використання матриць фінансової стратегії.

Ключові слова: діагностика, фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність, фінансовий стан, матриця фінансової стратегії.

Петряева З.Ф., Иващенко А. А., Петряев А. А. АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДИАГНОСТИКИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Определены факторы, влияющие на финансовую устойчивость предприятий; проанализированы существующие подходы оценки финансовой устойчивости предприятий. Рассчитаны показатели финансовой устойчивости, деловой активности, ликвидности, платежеспособности анализируемого предприятия. Даны рекомендации по укреплению финансовой устойчивости; предложено использование матриц финансовой стратегии.

Ключевые слова: диагностика, финансовая устойчивость, ликвидность, платежеспособность, финансовое состояние, матрица финансовой стратегии.

Petriaieva Zoia, Ivashchenko Ganna, Petriaiev Oleksii. ANALYTICAL SUPPORT DIAGNOSIS ENTERPRISE FINANCIAL STABILITY

The factors that affect the financial stability of enterprises; Existing approaches assess the financial stability of enterprises. Calculated indicators of financial stability, business activity, liquidity, solvency of the analyzed company. The recommendations for strengthening financial stability; The use of matrix financial strategy.

Keywords: diagnosis, financial stability, liquidity, solvency, financial condition, financial strategy matrix.

Постановка проблеми.

Відповідно до сучасних економічних умов, для яких політична та економічна нестабільність є характерним явищем, покращення та оптимізація діяльності підприємств потребує вирішення комплексу проблем. Однією з таких проблем є підвищення рівня ефективності підприємств та забезпечення їх платоспроможності, фінансової стійкості, як характеристик прибутковості підприємства, його фінансової незалежності, вміння оптимально використовувати оборотні та основні кошти, що дозволяє здійснювати свою фінансово-господарську діяльність без збоїв та за встановленими планами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відсутність на рівні промислових комплексів методологічних і методичних розробок з вибору найбільш ефективних методів управління виробництвом призводить до того, що трудові колективи інтуїтивно шукають вихід з кризової ситуації без належного вивчення наслідків та врахування нових факторів, що діють на ефективність їх роботи. Нерідко це призводить до втрати фінансової стійкості підприємства. Таким чином, існує об'єктивна необхідність теоретичного і практичного узагальнення процесів управління діяльністю підприємства на всіх рівнях. Саме через це актуальним та важливим є питання діагностики фінансової стійкості підприємства та удосконалення з цією метою існуючих методичних підходів.

Питанням теорії й практики фінансової діяльності, проблеми діагностики фінансової стійкості займалися зарубіжні та вітчизняні економісти: Ареф'єва О. В., Балабанов И. Т., Ковалев В. В., Стоянова Е. С., Кизим М. О., Тищенко О. М., Шеремет А. Д. та ін. [1–13].

Постановка завдання

Дискусійність багатьох теоретичних положень, практична значущість пошуку більш обґрунтованих підходів до діагностики фінансової стійкості підприємства, недостатній рівень їх дослідження з погляду сучасних потреб управління підприємством визначили мету дослідження. Метою даної роботи є удосконалення методичного забезпечення діагностики фінансової стійкості підприємства.

Результати

Фінансовий стан підприємства, його стійкість і стабільність залежать від результатів виробничої, комерційної і фінансової діяльності. Стійкий фінансовий стан – це підсумок грамотного, вмілого керування всім комплексом факторів, що визначаються результатами господарської діяльності підприємства. На фінансову стійкість підприємства впливають різноманітні фактори: ступінь залежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів, місце підприємства на товарному ринку, потенціал у діловому співробітництві,

наявність платоспроможності дебіторів, ефективність господарських і фінансових операцій. Фінансова стійкість припускає підвищення рентабельності фінансової діяльності та ділової активності підприємства; збереження платоспроможності і кредитоспроможності; збільшення інвестиційної активності підприємства; зниження дебіторської та кредиторської заборгованості; раціональний розподіл та ефективне використання фінансових ресурсів; зниження впливу фінансових ризиків на результати діяльності підприємства.

В залежності від наявності джерел формування запасів виділяють чотири типи фінансової стійкості (табл. 1).

Таблиця 1

Типи фінансової стійкості підприємства

Тип фінансової стійкості	Використовувані джерела покриття витрат	Коротка характеристика
Абсолютна фінансова стабільність	Власні оборотні кошти	Висока платоспроможність
Нормальна фінансова стабільність	Власні оборотні кошти й довгострокові кредити	Нормальна платоспроможність; ефективне використання позикових коштів; висока прибутковість виробничої діяльності
Нестійкий фінансовий стан стійкості	Власні оборотні кошти, довгострокові й короткострокові кредити й позики	Порушення платоспроможності: необхідність залучення додаткових джерел; можливість поліпшення ситуації
Кризовий фінансовий стан	–	Неплатоспроможність підприємства: грань банкрутства

Діагностика фінансової стійкості ТОВ фірма "Гармонія" за 2013 – 2015 рр. представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Абсолютні показники фінансової стійкості підприємства, тис. грн.

Показники	Рік		
	2013	2014	2015

Власний капітал	3209	4769	4882
Необоротні активи	2966	4744	3683
Наявність власних оборотних коштів	243	25	1199
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	-	-	-
Наявність власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел для формування запасів	243	25	1199
Короткострокові кредити банків	-	-	-
Загальна величина основних джерел формування запасів	243	25	1199
Запаси	2492	2583	3379
Надлишок (недолік) власних оборотних коштів	-2249	-2558	-2180
Надлишок (недолік) власних і довгострокових позикових джерел формування запасів	-2249	-2558	-2180
Надлишок (недолік) загальної величини основних джерел формування запасів	-2249	-2558	-2180

Отже, можна стверджувати, що ТОВ фірма "Гармонія" протягом періоду з 2013 р. по 2015 р. мала кризисний стан, який характеризується неплатоспроможністю, неефективним використанням позикових коштів та забезпеченням нестабільними джерелами фінансування поточної фінансово-господарської діяльності.

Залежність підприємства від кредиторів та фінансовий стан підприємства можна проаналізувати за коефіцієнтами фінансової стійкості (табл. 3).

Таблиця 3

Розрахунок відносних показників фінансової стійкості

Показник	Рік		
	2013	2014	2015
Коефіцієнт автономії	0,224	0,342	0,488
Коефіцієнт фінансової залежності	4,464	2,924	2,049

Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів (коефіцієнт фінансового ризику або плече фінансового важеля)	3,464	1,713	1,9
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,289	0,584	0,526
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,021	0,003	0,1896
Коефіцієнт маневрованості	0,076	0,005	0,2456
Коефіцієнт співвідношення мобільних і іммобілізованих коштів	3,830	1,727	1,7171
Коефіцієнт майна виробничого призначення	0,381	0,566	0,7057

На збільшення фінансової незалежності вказує збільшення коефіцієнту автономії, який збільшився у 2015 р., порівняно з 2013 р. на 0,264 пункти, а порівняно з 2014 р. на 0,146 пункти. Коефіцієнт фінансової стабільності у 2015 р. збільшився порівняно з 2013 роком, що свідчить про незалежність підприємства від зовнішніх джерел коштів, але він все ж таки дуже низький.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами у 2015 р. зріс порівняно з 2013-2014 рр., що свідчить про можливість підприємства проводити незалежну фінансову політику.

Нормативне значення коефіцієнта маневреності $K_M > 0,5$, але розрахунки показали, що по підприємству, яке аналізується, за 2013 – 2015 роки він значно нижче. Таке зменшення свідчить про неможливість фінансового маневру у підприємства. Коефіцієнт співвідношення мобільних і іммобілізованих коштів зменшився у 2015 р., порівняно з 2013 р. на 2,1129 пункти, а порівняно з 2014 р. на 0,01 пункти, що свідчить про збільшення вкладень грошей в оборотні активи. Коефіцієнт майна виробничого призначення протягом 2013-2015 рр. мав тенденцію до збільшення, а це є позитивним моментом у діяльності підприємства. В цілому результати аналізу дозволяють зробити висновки про наявність кризисного фінансового стану.

Наявність можливості підприємства здійснювати своєчасну та повну сплату заборгованості контрагентам за короткостроковими обов'язками показують результати аналізу ліквідності та платоспроможності. Коефіцієнт абсолютної ліквідності є найбільш жорстким критерієм ліквідності

підприємства і показує, яку частину короткострокових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно. Коефіцієнт поточної ліквідності характеризує співвідношення оборотних активів і поточних зобов'язань. Його зниження на підприємстві - негативна тенденція. Коефіцієнт швидкої ліквідності відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

Зниження коефіцієнтів ліквідності свідчить про те, що можливості підприємства щодо погашення зобов'язань починають зменшуватися. Зниження показника абсолютної ліквідності викликано занадто великою кредиторською заборгованістю. Для підвищення коефіцієнта загальної ліквідності необхідно скорочувати кредиторську заборгованість і нарощувати величину оборотних активів. Для розрахунку показників ліквідності активи і пасиви підприємства розділяють на групи. У залежності від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в кошти, активи підприємства розділяються на такі групи: AI – найбільш ліквідні активи – гроші та їх еквіваленти і поточні фінансові інвестиції; AII – швидко реалізовані активи – дебіторська заборгованість; AIII – повільно реалізовані активи – запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи; AIV – важкореалізовані активи – необоротні активи.

Пасиви балансу групуються за терміновістю їхньої оплати: PI – найбільш термінові зобов'язання – поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; PII – короткострокові пасиви – короткострокові кредити банків, поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями та розрахунками, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів; PIII – довгострокові пасиви – довгострокові зобов'язання і забезпечення; PIV – постійні пасиви – власний капітал. Аналіз ліквідності балансу проводиться за допомогою аналітичної табл. 4. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо мають місце наступні співвідношення: $AI \geq PI$; $AII \geq PII$; $AIII \geq PIII$; $AIV \leq PIV$. Оскільки ці співвідношення не витримуються, баланс підприємства протягом 2013-2015 рр. є неліквідним.

Таблиця 3.4

Аналіз ліквідності балансу ТОВ фірма "Гармонія" за 2013-2015 роки

Актив	Рік			Пасив	Рік		
	2013	2014	2015		2013	2014	2015
AI	3312	40	240	PI	9457	8085	4153
AII	3703	5509	1930	PII	1660	84	972
AIII	2492	2645	4154	PIII	-	-	-
AIV	2966	4744	3683	PIV	3209	4769	4882
Баланс	14326	12938	10007	Баланс	14326	12938	10007

Для якісної оцінки ліквідності балансу необхідний розрахунок коефіцієнтів поточної, швидкої і абсолютної ліквідності. Розрахуємо коефіцієнти ліквідності (табл. 5), використовуючи дані балансу ТОВ фірма "Гармонія".

Таблиця 5

Показники ліквідності ТОВ "Гармонія" за 2013-2015 роки

Показник	Рік		
	2013	2014	2015
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,298	0,004	0,047
Коефіцієнт термінової ліквідності	0,631	0,605	0,423
Коефіцієнт покриття	0,855	0,894	1,234
Чистий оборотний капітал	243	25	1199

На основі показників ліквідності, наведених в табл. 5, можна зазначити, що за досліджуваний період загальний коефіцієнт покриття у 2015 році збільшився, порівняно з 2013 р. на 0,379, а порівняно з 2014 р. – на 0,34. Протягом 3-х років коефіцієнт покриття не відповідав оптимальному значенню (2,0-2,5), а це свідчить про те, що підприємство є неплатоспроможним і має ознаки фінансового ризику в оплаті боргів.

Коефіцієнт термінової ліквідності протягом аналізованого періоду не відповідав оптимальному значенню (не менше 1,0). Це свідчить про те, що підприємство не в змозі розраховуватися з боргами короткострокового характеру за рахунок наявних грошових коштів та очікуваних надходжень від дебіторів. На досліджуваному підприємстві він має тенденцію до зниження від нормативного значення. Коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2015 р. зменшився, порівняно з 2013 р. на 0,208, а отже, знизилася готовність підприємства негайно погасити свою заборгованість. У досліджуваного підприємства він значно нижчий за норматив, що підтверджує, що при потребі термінової сплати заборгованості підприємство не зможе відповісти за своїми зобов'язаннями.

Розрахунки показують, що за аналізований період чистий оборотний капітал підприємства у 2015 р., збільшився порівняно з 2014 р., що є позитивним моментом. Чистий оборотний капітал необхідний для підтримки фінансової стійкості ТОВ фірма "Гармонія", оскільки перевищення оборотних коштів над короткостроковими зобов'язаннями означає, що підприємство не тільки може погасити свої короткострокові зобов'язання, але і має резерви для розширення діяльності підприємства.

Практика показує, що підприємство може бути прибутковим і в теж час відчувати дефіцит грошових коштів або середньоприбутковим і мати в розпорядженні значні суми грошових коштів. Нормальне функціонування підприємства в ринкових умовах можливо лише за умови здійснення безперервного руху грошових коштів – їх притоку і відтоку. Інформація про рух грошових коштів знаходиться у формі № 3 "Звіт про рух грошових коштів", який підрозділяє грошові надходження і виплати на три основні категорії: рух засобів в результаті операційної діяльності; рух засобів в результаті інвестиційної діяльності; рух засобів в результаті фінансової діяльності. За даними бухгалтерії підприємство не проводить інвестиційну и фінансову діяльність. Чистий грошовий потік від операційної діяльності у 2013 році склав 3178 тис. грн., у 2014 році – (-3272 тис. грн.), у 2015 році – (3386 тис. грн.),

тобто підприємство мало дефіцит грошових коштів. Все це підкреслює, що підприємство має складний фінансовий стан.

По ходу прямування грошових потоків можна судити про якість управління підприємством. ТОВ фірма "Гармонія" отримує кошти за рахунок операційної діяльності, що свідчить про те, що підприємство має можливість інвестувати ці кошти, а також виплачувати відсотки за притягнутими кредитами. Причому підприємству для здійснення інвестицій достатньо власних коштів. Витрачання коштів на інвестування діяльності не завжди є негативним моментом. Залучення інвестицій для розвитку підприємства в даний час – явище, яке часто зустрічається.

Вагомою проблемою для підприємства є недостатність оборотних коштів та погіршення їх структури. Проаналізувати динаміку та структуру оборотних коштів ТОВ фірми "Гармонія" допоможе табл. 6.

Таблиця 6

Динаміка складу та структури оборотних коштів підприємства

Елемент оборотних коштів	2013 р.		2014 р.		2015 р.		Абсолютне відхилення		Темп росту,%	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2014 / 2013	2015 / 2014	2014 / 2013	2015 / 2014
Запаси	2492	21,94	2585	31,55	3379	53,43	93	794	103,7	130,7
Дебіторська заборгованість	3703	32,60	5509	67,23	1930	30,52	1806	-3579	148,8	35,0
Грошові кошти	3312	29,15	40	0,49	240	3,79	-3272	200	1,2	в 6 рази
Витрати майбутніх періодів	-	-	-	-	758	11,99	-	758	-	-
Інші оборотні	1853	16,31	60	0,73	17	0,27	-1793	-43	3,2	28,3

активи										
Разом	11360	100,0	8194	100,0	6324	100,0	-3166	-1870	x	x

Протягом трьох років оборотні кошти підприємства змінювалися таким чином: у 2014 р. зменшилися на 3166 тис. грн., а у 2015 р. – на 1870 тис. грн. Це пов'язано з тим, що вони не інвестуються, тобто у підприємства немає доходів для поповнення оборотних коштів.

На прикладі структури оборотних коштів видно, що значна питома вага припадає на запаси та дебіторську заборгованість. Це свідчить, що підприємство зазнає труднощі зі збутом своєї продукції, що обумовлено низькою якістю продукції, порушення технології, втратою ринку збуту та має погано організовану систему розрахунків з покупцями. Як вже зазначалось важливим для підприємства є тривалість обертання оборотних коштів (табл. 7).

Таблиця 7

Динаміка показників оборотності активів підприємства за 2013 – 2015 рр.

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення (+,-)	
				2014 / 2013	2015 / 2014
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	35148	22867	7992	-12281	-14875
Середня величина поточних активів, тис. грн	11360	8194	6324	-3166	-1870
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	3,09	2,79	1,26	-0,3	-1,53
Тривалість обороту поточних активів, дні	116,5	129,0	285,7	12,5	156,7

Як видно із табл. 7, у 2014 році у порівнянні з 2013 роком тривалість обороту поточних активів зросла на 12,5 днів, а у 2015 – на 156,7 днів, що говорить про погіршення фінансового стану підприємства. Як наслідок цього з'явилась необхідність залучення додаткових коштів. Якщо ці показники порівняти з показниками дебіторської заборгованості, можна зробити висновок

щодо того, поліпшився чи погіршав стан розрахунків з покупцями проти минулого року.

У 2015 році на підприємстві відбувається зменшення дебіторської заборгованості у порівнянні з 2014 роком на 3579 тис. грн., хоча у 2014 р. вона збільшилась на 1806 тис. грн. Це може свідчити або про покращення політики роботи з дебіторами, або про зменшення темпів економічного розвитку підприємства. У 2014 році строк повернення дебіторської заборгованості зріс на 48,8 дня, у 2015 тенденція не змінилася. Це свідчить про уповільнення діяльності й можливість наближення кризових ситуацій, пов'язаних з несвоєчасним надходженням коштів.

Важливим у процесі аналізу дебіторської заборгованості є контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Розглядаючи питання аналізу дебіторської заборгованості (розрахунку з покупцями й замовниками), слід ознайомитися з одним із методів розрахунку з покупцями, що широко використовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами, - методом надання знижок за дострокової оплати. Відомо, що за умов інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство-виробник реально одержує лише частину вартості реалізованої продукції. Тому підприємству інколи вигідніше зробити знижку на реалізований товар за умови швидкої оплати рахунка (наприклад, у десятиденний строк), ніж втратити більшу суму в результаті інфляції.

Значна питома вага в складі джерел коштів підприємства, як відомо, належить позичковим коштам, у тому числі й кредиторській заборгованості. Тому необхідно вивчати та аналізувати поряд з дебіторською заборгованістю і кредиторську, її склад, структуру, а потім провести порівняльний аналіз із дебіторською заборгованістю. Проведений аналіз показав зменшення кредиторської заборгованості у 2014 році на 1464 тис. грн., а у 2015 році – на 4007 тис. грн. Як збільшення, так і зменшення дебіторської і кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства. На досліджуваному підприємстві спостерігається

зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської, що може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції.

У процесі виробничої діяльності часто трапляються випадки, коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі економісти-теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Але бухгалтери-практики оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості. Отже, аналізуючи дані дебіторської і кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, виходячи з конкретної виробничої ситуації на підприємстві.

Аналіз ділової активності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких коефіцієнтів: коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, термін погашення дебіторської заборгованості, термін погашення кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності матеріальних запасів, коефіцієнт оборотності власного капіталу. Коефіцієнт оборотності активів характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення. Оборотність поточних активів у 2015 році становила 1,26, що на 1,53 менше за показник 2014 року. Оборотність дебіторської заборгованості у 2015 році знизилася у порівнянні з минулими роками. Значення даного показника свідчить, що за 2015 рік кошти, вкладені до розрахунків здійснили 86,9 оборотів.

У 2015 році кількість оборотів кредиторської заборгованості зменшилося на 0,88 пункти порівняно з 2014 роком і склало 1,92. Строк погашення кредиторської заборгованості має тенденцію до зростання. Коефіцієнт оборотності запасів мав у 2014 році значення 8,85, у 2015 році цей показник склав 2,36. Тобто спостерігається негативна тенденція до зменшення цього

показника, що означає зменшення швидкості реалізації товарно-матеріальних запасів. Фондовіддача, яка показує скільки продукції виробляє підприємство на кожен вкладену одиницю вартості основних засобів, має тенденцію до зменшення. Так у 2015 році цей показник мав значення 2,17, що на 2,66 менш, ніж у 2014 році.

Основним джерелом інформації щодо оцінки рентабельності роботи суб'єктів господарювання є форми 1 та 2 фінансової звітності підприємства. У формі 2 "Звіт про фінансові результати" міститься інформація щодо чистого прибутку підприємства та витрат (за видами діяльності та елементами), які були здійсненні для отримання доходу та відповідного прибутку. Форма 1 "Баланс" містить дані щодо ресурсів підприємства, які використовуються для отримання доходу та прибутку. Співвідношення прибутку з витратами та ресурсами характеризує ефективність їх використання, тобто саме рентабельність. Для характеристики ефективності роботи підприємства розраховують показники рентабельності, які є характеристиками факторного середовища формування прибутку підприємства. Розрахунки показали, що більша частина показників рентабельності в 2014 році зменшились майже вдвічі. Це викликано зниженням валового і чистого прибутку, що обумовлено внутрішніми і зовнішніми причинами. Керівництву слід звернути увагу на ці показники, що б вивести підприємство на новий рівень прибутковості.

З метою удосконалення діагностики фінансової стійкості пропонується використання так званих матриць фінансової стратегії, розроблених французькими вченими Ж. Франшоном і І. Романе. Для побудови таких матриць необхідно розрахувати такі показники, як результат господарської діяльності (РГД), результат фінансової діяльності (РФД), результат фінансово-господарської діяльності (РФГД) підприємства. Показники, умовні позначення, джерела інформації і формули для розрахунку РГД у прив'язці до форм фінансової звітності України наведені у табл. 8.

Таблиця 8

Розрахунок показника результату господарської діяльності

Показник	Умовні позначення	Джерело інформації або формула для розрахунку
1. Додана вартість а) вартість реалізованої продукції б) запаси готової продукції в) незавершене виробництво г) вартість спожитих матеріальних ресурсів	ДВ РП ГП ср НЗВсер МВ	$ДВ = РП + ГП + НЗВ - МВ$ Ф. № 2, с.2000 Ф. № 1, с.1103 Ф. № 1, с.1102 Ф. № 2, с.2500
2. Брутто-результат експлуатації інвестицій а) податок на додану вартість б) витрати по оплаті праці в) обов'язкові платежі, пов'язані з оплатою праці г) всі податки і податкові платежі, окрім податку на прибуток	БРЕІ ПДВ ОП ОО П	$БРЕІ = ДВ - ПДВ - ОП - ОО - П$ Дані бухгалтерії Ф. № 1-ПВ Ф. № 1-ПВ Дані бухгалтерії
3. Зміна величини фінансово-експлуатаційних потреб а) запаси на початок періоду б) запаси на кінець періоду в) дебіторська заборгованість підприємства на початок періоду г) дебіторська заборгованість підприємства на кінець періоду д) кредиторська заборгованість підприємства на початок періоду е) кредиторська заборгованість підприємства на кінець періоду ж) ФЕП на початок періоду з) ФЕП на кінець періоду	Δ ФЕП Зн Зк ДЗн ДЗк КЗн КЗк ФЕП1 ФЕП2	Δ ФЕП = ФЕП2 – ФЕП1 Ф.№1 А р.2 на н. п. Ф.№1 А р.2 на к. п. Ф.№ 1 А р.2 на н. п. Ф.№1 А р.2 на к. п. Ф.№1 П р.3 на н. п. Ф.№1 П р.3 на к. п. ФЕП1 = Зп + ДЗп - КЗп ФЕП2 = Зк + ДЗк - КЗк
4. Виробничі інвестиції	ВІ	Ф.№1 А с. 1011 п. п. – Ф.№1 А с. 1011 н. п.
5. Звичайні продажі майна	ЗП	Дані бухгалтерії
РЕЗУЛЬТАТ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	РГД	$РГД = БРЕІ - \Delta$ ФЕП – ВІ - ЗП

Показник результату фінансової діяльності (РФД) розраховується таким чином (табл. 9).

Таблиця 9

Розрахунок показника результату фінансової діяльності

Показник	Умовні позначення	Джерело інформації або формула для розрахунку
1. Зміна позикових джерел підприємства а) позикові джерел підприємства на	ПД	$ПД = ПДк - ПДп$

початок періоду	ПДп	Ф.№1 (с. 1900 н.п. – с. 1495 н.п.)
б) позикові джерел підприємства на кінець періоду	ПДк	Ф.№1 (с. 1900 к.п. – с. 1495 к.п.)
2. Відсотки банку	ВБ	Дані бухгалтерії
3. Податок на прибуток	ПП	Ф. № 2 (с. 2300)
4. Виплачені дивіденди	ВД	Дані бухгалтерії
5. Суми, отримані від емісії акцій	ЕА	Ф. № 1 П р.1
6. Кошти, вкладені в інші підприємства	КВ	Ф. № 1 А р.1
7. Довгострокові фінансові інвестиції	ДФсер	Ф. № 1 А р.1
8. Отримані відрахування від прибутку установлених підприємств і доходи від інших довгострокових фінансових вкладень	ОПУ	Дані бухгалтерії
РЕЗУЛЬТАТ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	РФД	$РФД = ПД - ВБ - ПП - ВД + ЕА - КВ - ДФ + ОПУ$
РЕЗУЛЬТАТ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	РФГД	$РФГД = РГД + РФД$

Аналіз РГД, РФД і РФГД потрібний для оцінки об'єму і динаміки грошових коштів підприємства в результаті господарсько-інвестиційної і фінансовій діяльності, його здатності відповідати по зобов'язаннях, виплачувати дивіденди, інвестувати засоби в основні засоби, покривати поточні фінансово-експлуатаційні потреби, тобто мати позитивні грошові потоки. Слід зважаючи на те, що згідно цій методиці, фінансовостійке положення підприємства зазвичай досягається при РГД і РФД, що знаходяться в інтервалі між 0% і $\pm 10\%$ доданої вартості.

Забезпечувати постійне ідеальне значення РФГД важко, але треба по можливості прагнути утримуватися у межах безпечної зони. У зв'язку з цим фінансовий менеджер повинен ставити перед собою завдання визначення найбільш прийняттого поєднання РГД і РФД в межах допустимої ризику. При цьому мова йде не про утримання за всяку ціну раз і назавжди знайденої рівноваги, а про постійне лавірування, уважний контроль і регулювання нерівноважних станів навколо точки рівноваги.

Велику допомогу в цьому фінансовому менеджерові можуть надати матриці фінансової стратегії. Вони допомагають спрогнозувати "критичний шлях" підприємства на найближчі роки, намітити допустимі межі ризику і

виявити поріг можливостей підприємства. Матриця фінансової стратегії виглядає таким чином (рис. 1).

	РФД << 0	РФД = 0	РФД >> 0
РГД >> 0	1 РФГД = 0	4 РФГД > 0	6 РФГД >> 0
РГД = 0	7 РФГД < 0	2 РФГД = 0	5 РФГД > 0
РГД << 0	9 РФГД << 0	8 РФГД < 0	3 РФГД = 0

Рис. 1. Матриця фінансової стратегії Франсона і Романе

По діагоналі матриці проходять межа між двома зонами, що визначають фінансово-господарський стан підприємства: над діагоналлю – зона УСПІХІВ, під діагоналлю – зона ДЕФІЦИТІВ. Реальне підприємство може знаходитися в координатах будь-якого квадрата вказаної матриці. Характерні особливості його стану і можливу зміну ситуації визначено нижче. У цій матриці є позиції РІВНОВАГИ (РФГД = 0), це квадрати 1, 2, 3; позиції ДЕФІЦИТУ: РФГД < 0 (квадрати 7, 8, 9); позиції УСПІХУ: РФГД > 0 (квадрати 4, 5, 6) (табл. 10).

Таблиця 10

Особливості стану і можливі зміни ситуації

Квадрати матриці	Особливості стану підприємства
Позиції РІВНОВАГИ (РФГД = 0)	
Квадрат 1 – "Батько сімейства"	Якщо підприємство знаходиться в цьому квадраті, це означає, що темпи зростання його обороту нижче можливих. Не всі внутрішні ресурси підприємства задіяні. При підвищених темпах зростання обороту – це дуже вдалий стан. Якщо воно не переорієнтовувалося в діяльності, є небезпека переміщення в нижню частину таблиці.
Квадрат 2 – "Стійка рівновага"	Це дуже цінна характеристика підприємства. Її можна зберегти різними прийомами залежно від поставлених цілей. При поставленій меті – встигати за бурхливим розвитком ринку, необхідно задіювати фінансові результати переміститися в квадрати 3, 5 або 8. При сповільнених можливостях і розумно розрахованих темпах зростання обороту відбувається переміщення в квадрати 1, 4 або навіть 7 (якщо кредитори не довіряють підприємству).
Квадрат 3 – "Нестійка"	Це положення можна зберегти тільки форсуванням заборгованості. При виборі варіанту реінвестиції прибули і нарощування темпів зростання

рівновага"	обороту, фірма повинна приймати стратегію нарощування власних засобів. Якщо підприємству вдається збільшувати рентабельність швидше за темпи зростання обороту, підприємство переміщатиметься до 5 квадрата.
Позиції ДЕФЦИТУ (РФГД < 0)	
Квадрат 7 – "Епізодичний дефіцит"	Це положення десинхронізації термінів споживання і надходження ліквідних засобів: підприємство збільшує заборгованість, не знижуючи темпів інвестицій. Якщо економічна рентабельність росте швидше за оборот, то відбувається переміщення в квадрат 2 або 1. Якщо цього не спостерігається, підприємство ризикує потрапити до квадрату 8, а потім в квадрат 9.
Квадрат 8 – "Дилема"	Підприємство частково використовує свої можливості нарощування заборгованості, але цього мало для покриття дефіциту ліквідних засобів. Якщо рівень економічної рентабельності відновлюється, то можливий підйом в квадрат 2 або хоч би в квадрат 7 (якщо кредитори не випробовують довіри до підприємства). Якщо рівень економічної рентабельності зменшується, то не минути квадрата 9.
Квадрат 9 – "Криза"	У такому положенні підприємствам доводиться удаватися до дезінвестицій (продажу майна), до різних видів фінансової підтримки, до дроблення на малі підприємства і у такий спосіб переміщатися в квадрати 8 або 7.
Позиції УСПІХУ (РФГД > 0)	
Квадрат 4 – "Рантьє".	Підприємство не використовує всі свої можливості до нарощування темпів обороту. У такій ситуації все залежить від рівня і динаміки економічної рентабельності. При невисокому і практично незмінному рівні економічної рентабельності і конкуренції підприємство переміщатиметься в квадрат 1 або 7. При підвищеній або зростаючій економічній рентабельності підприємство має потенціал до диверсифікації виробництва, нарощуванню обороту або щедро одаровує акціонерів дивідендами (квадрат 2).
Квадрат 5 – "Атака".	Підприємство нарощує заборгованість, хоча інтереси того і не вимагають. Часто це пов'язано з початком політики диверсифікації або більшими інвестиціями. Якщо підтримується достатній рівень економічної рентабельності, то можливе переміщення в квадрат 2. При падінні рівня економічної рентабельності підприємство ризикує потрапити в квадрат 8.
Квадрат 6 – "Материнське товариство".	Підприємство стає материнською фірмою і забезпечує фінансування дочірніх суспільств за рахунок збільшення позикових засобів. Якщо відношення позикових засобів до власних піднімається дуже високо, то виникає тенденція до переміщення в квадрат 4. Якщо ринок збуту "материнського суспільства" старіє, виникає тенденція до переміщення в квадрат 5. У квадрат 6 не можна увійти ні з одного квадрата. Щоб в нього потрапити, треба займатися засновництвом. Але створення "порожніх" холдингів небезпечно. З цього квадрата легко зісковзнути вниз.

За результатами використання матриць стратегії було встановлено, що ТОВ фірма "Гармонія" знаходиться у дуже складному стані, якому відповідає квадрат 9, тобто у такому положенні підприємству доводиться удаватися до продажу майна, до різних видів фінансової підтримки. Це дозволить йому переміститися в квадрати 8 або 7.

Висновки

З метою зміцнення фінансової стійкості, підвищення рентабельності підприємства необхідно: налагодження сучасної інфраструктури ринку продукції; навчання та підвищення кваліфікації робітників і спеціалістів; посилення кооперації виробників аналогічної продукції; поліпшення доступу до ринків збуту та посиленні конкурентоспроможності виробництва шляхом зростання обсягів інвестицій.

Література

1. Ареф'єва О. В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення / О. В. Ареф'єва, Д. М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8 (86). – С. 83–90.
2. Балабанов И. Т. Финансовый менеджмент: Учебное пособие / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2009. – 475 с.
3. Заюкова М. С. Теорія фінансової стійкості підприємства: монографія / М. С. Заюкова, О. В. Мороз, О. О. Мороз, Т. М. Кравченко. – Вінниця : УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2004. – 155 с.
4. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємств: монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 141 с.
5. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 560 с.
6. Королюк Т. В. Оцінка фінансової стійкості та визначення умов платоспроможності акціонерних товариств / Т. В. Королюк // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 130–135.

7. Лапуста М. Г. Определение характера финансовой устойчивости предприятия. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.elitarium.ru>.

8. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.

9. Любченко Л. Н. Система індикаторів оцінки економічної стабільності підприємства / Л. Н. Любченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – С. 153–157.

10. Смачило В. В. Оцінка фінансової стійкості підприємства / В. В. Смачило, Ю. В. Будникова // Економіка України. – 2009. – № 5. – С. 12–17.

11. Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент: теория и практика / Под ред Е. С. Стояновой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Перспектива, 2003. – 656 с.

12. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа: навч. посібник / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин, Е. В. Негашев. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 208 с.

13. Юрчинена Л. В. Застосування матричного підходу до оцінки фінансової стійкості підприємства / Л. В. Юрчинена // Інноваційна економіка. – 2013. – №10. – С. 147-151.